

СЕКЦІЯ 6 ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 631.147:636:061.1ЄС

Босенко І.А.
студент*Миколаївського національного аграрного університету***Мельник І.О.***кандидат економічних наук,**доцент кафедри економіки підприємств**Миколаївського національного аграрного університету*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ORGANIZATION AND EFFECTIVE DEVELOPMENT OF PRODUCTION OF ORGANIC LIVESTOCK PRODUCTS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу стану та організації органічного виробництва в світі, його розвитку в Україні, економічних, екологічних та соціальних переваг органічного сільського господарства. Визначено основні проблеми, що перешкоджають розвитку органічної продукції тваринництва в Україні. На основі аналізу стану, тенденцій розвитку органічного сільського господарства визначено перспективи розвитку цього ринку.

Ключові слова: органічне сільське господарство, органічна продукція тваринництва, органічне виробництво, переваги органічних продуктів, розвиток органічного ринку, експорт, навколишнє середовище.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена анализу состояния и организации органического производства в мире, его развития в Украине, экономических, экологических и социальных преимуществ органического сельского хозяйства. Определены основные проблемы, препятствующие развитию органической продукции животноводства в Украине. На основе анализа состояния, тенденций развития органического сельского хозяйства определены перспективы развития этого рынка.

Ключевые слова: органическое сельское хозяйство, органическая продукция животноводства, органическое производство, преимущества органических продуктов, развитие органического рынка, экспорт, окружающая среда.

ANNOTATION

The paper analyzes the status and organization of organic production in the world, its development in Ukraine; economic, environmental and social benefits of organic agriculture. The main problems that hinder the development of organic livestock production in Ukraine. Based on analysis of the status and trends of organic agriculture by prospects of this market.

Keywords: organic agriculture, organic livestock production, organic production, benefits of organic products, organic market development, export, environment.

Постановка проблеми. У ХХ ст. завдяки науково-технічному прогресу людство інтенсифікувало та удосконалило усі види діяльності, у тому числі й сільськогосподарське виробництво. Але інтенсифікація сільського господар-

ства, як правило, відбувалася з використанням хімічних засобів захисту рослин, штучно синтезованих медикаментів для лікування тварин, що негативно вплинуло як на довкілля, так і на здоров'я людини взагалі. Ця проблема набула глобального характеру і є реальною загрозою національній безпеці будь-якої країни [1]. Основним напрямом збереження навколишнього природного середовища та забезпечення безпечними продуктами харчування споживачів є виробництво та реалізація органічної продукції.

В умовах євроінтеграції та розвитку ринку продукції сільського господарства важливу роль відіграє органічне виробництво, особливо продукції тваринництва.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. У наукових працях сучасних учених-економістів, зокрема П.С. Березівського, О.С. Онищенко, С.Л. Дусановського, В.В. Юрчишина, О.М. Масенка, В.Г. Кебка та ін. акцентується увага на питанні збільшення виробництва тваринницької продукції в реформованих господарствах всіх форм власності за рахунок впровадження новітніх енергозберігаючих та малозатратних технологій, і, в першу чергу, екологічно чистої продукції, яка б відповідала міжнародним стандартам. Проте в нинішніх економічно складних умовах виробництво екологічно чистої продукції в реформованих господарствах, забезпечення тварин поживними, високоякісними кормами ще не достатньо вивчене та науково обґрунтоване.

Постановка завдання. Мета статті полягає у тому, щоб дати оцінку виробництва тваринницької продукції в агропідприємствах та визначити напрями підвищення ефективного ви-

робництва екологічно чистої продукції в умовах євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Органічне виробництво – цілісна система господарювання й виготовлення харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, природних ресурсів, рівень біологічного розмаїття, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин. Цей метод відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин і процесів природного походження, а органічну продукцію отримують у результаті сертифікованого органічного виробництва [2].

Характерною особливістю органічного сільськогосподарського виробництва є наявність суворо регламентованих умов і правил процесу, відповідність яким визначається за результатом сертифікації виробництва (може тривати до двох років) та періодичного інспектування (контроль виготовлення, переробки та обігу органічної продукції). За умов дотримання стандартів органічного виробництва продукція отримує право позиціонуватися на ринку під маркою «органічна» [3].

В усьому світі органічне тваринництво розвинене значно менше, ніж рослинництво. Це пояснюється більшою складністю організації процесу виробництва, виконання вимог, що висуваються до утримання тварин, їх годівлі, лікування, та інших принципів, закладених у розроблених регламентах, на підставі яких сертифікуються сільгоспідприємства.

Тваринницькі об'єкти створюють екологічну загрозу довкіллю, переважно у зв'язку з необхідністю утилізації відходів, які при недбалому господарюванні можуть потрапляти у гео-, гідро- і повітряне середовище. При цьому постає питання не тільки про їх безпечну утилізацію, але й про раціональне використання для потреб народного господарства, тобто про застосування безвідходних технологій виробництва.

Сучасні інтенсивні технології виробництва продукції тваринництва включають багатовекторні та комплексні питання утримання, розведення, годівлі, відтворення стада тварин, будівництво та експлуатацію тваринницьких приміщень, механізацію і автоматизацію різноманітних процесів виробництва.

Проте у інтенсивних систем є і свої недоліки. При виробництві тваринницької продукції утворюються великі обсяги відходів, які часто перевершують здатність довколишніх територій їх абсорбувати. Потрібні активніші заходи по забезпеченню того, щоб ці відходи збиралися і поверталися у ґрунт як добрива, або продуктивно використовувалися іншими способами.

У Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» встановлено такі загальні правила виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження:

- при виборі порід враховується здатність тварин пристосовуватися до місцевих умов, їхня життєздатність, стійкість до хвороб;

- утримання тварин здійснюється з урахуванням фізіологічних і поведінкових потреб шляхом забезпечення їм умов життя, що відповідним чином враховують основні аспекти їхнього природного поводження, достатній ступінь свободи пересування, дотримання оптимальної кількості голів на одиницю площі, застосування системи розведення, яка враховує їх поведінкові потреби;

- утримання тварин здійснюється шляхом мінімізації стресу, сприяння їх здоров'ю та благополуччю, стимулювання їх природного імунного захисту;

- приміщення для утримання тварин мають відповідати їхнім біологічним і поведінковим потребам і забезпечувати вільний доступ до місць годівлі та джерел питної води; належну теплоізоляцію, опалення, охолодження, вентиляцію приміщень з метою підтримання циркуляції повітря, рівня запиленості, температури, відносної вологості в межах, необхідних для здоров'я тварин;

- годування тварин здійснюється кормами, отриманими в результаті органічного виробництва та з природних речовин несільськогосподарського походження;

- неорганічні кормові матеріали рослинного походження, кормові матеріали тваринного та мінерального походження, кормові добавки, окремі продукти, що застосовуються для харчування тварин, і технологічні добавки використовуються лише у разі їх дозволу;

- при репродукції використовуються переважно природні методи;

- будь-які болісні відчуття тварин зводяться до мінімуму, включаючи відчуття при забої;

- прив'язування або ізоляція поголів'я забороняється, крім випадків, коли це необхідно для забезпечення безпеки, благополуччя або у ветеринарних цілях;

- час транспортування тварин має бути зведений до мінімуму;

- продукти тваринництва виробляються з тварин, які були на органічному утриманні від народження і протягом усього життя;

- виключається вирощування штучно виведених поліплоїдних тварин;

- продукти для очищення та дезінфекції при виробництві продукції тваринництва застосовуються лише у разі, якщо вони дозволені при органічному виробництві;

- персонал, який доглядає за тваринами, повинен мати базові знання та навички з охорони здоров'я і благополуччя тварин [4].

Під час догляду за тваринами заборонені: обрізка хвостів, підрізання зубів, видалення рогів, застосування будь-якої електричної стимуляції для примушування під час завантаження і розвантаження тварин, використання традиційних хімічно синтезованих транквілізаторів до або під час транспортування.

Проте уповноважений орган влади може час від часу дозволяти деякі з цих операцій з міркувань безпеки, або якщо вони спрямовані на покращення здоров'я, умов утримання чи гігієни тварин. Будь-яке страждання тварин варто зводити до мінімуму, застосовуючи відповідну анестезію і/або анальгезію, а також шляхом проведення операцій кваліфікованим персоналом лише у найбільш відповідному віці [5].

Щоб тваринницька продукція відповідала вимогам європейських стандартів, товаровиробники та переробні підприємства повинні неупинно дотримуватись вимог технології одержання і безпечного застосування біоконсервантів, що містять природні комплекси речовин для поліпшення смакових й ароматичних властивостей м'ясних і молочних продуктів та поліпшення їхньої якості. Нині орендатор (фермер) має інтегруватися в систему еколого-економічних відносин торгівлі, переробної промисловості і безпосередніх постачальників сировини (ферми, товариства, кооперативи), яка забезпечує надходження до споживача продукції гарантовано високої якості.

З метою отримання органічної продукції в тваринництві особливу увагу приділяють кормам (без консервантів, ГМО, стимуляторів зростання, збудників апетиту) та безстресовим умовам утримання й транспортування, заборонено використовувати антибіотики та гормони. З огляду на вищезазначене: виробництво кормів рослинного походження – концентрованих, відходів переробки продукції рослинництва, інших галузей – є важливою ланкою виробництва продукції рослинництва (рис. 1). Необхідно звернути увагу також на низький рівень платоспроможності населення України та великий обсяг імпорту продукції тваринного походження. Останнє, в свою чергу, призводить до низької конкурентоспроможності вітчизняної продукції, порівняно з імпортованою (особливо за рівнем ціни). Оскільки для виробництва концентрованих та інших видів кормів використовують, переважно, продукцію рослинництва, то її виробники повинні пройти атестацію в установленому Законом порядку, отримати атестат та бути включеними до Реєстру вироб-

ників органічної продукції. Землі (грунти) для ведення органічного виробництва підлягають обов'язковій сертифікації [6].

Вирощування органічної продукції рослинництва та виробництва кормів на її основі в вирощування органічної продукції рослинництва та виробництва кормів на її основі

В Україні функціонує понад 100 підприємств, які займаються виробництвом органічної продукції. Більша частина з них – виробники овочів, фруктів, ягід, зернових, олійних культур. У зв'язку з тим, що ринок органічної продукції тваринництва в Україні перебуває ще у зародковому стані, то з прийняттям Закону відкриваються для селян нові можливості.

З. Холоднюк зазначає, що «дуже важливим є те, що Законом передбачена державна підтримка виробництва та обігу органічної продукції та сировини, а це: компенсації витрат; надання фінансових гарантій виробникам та експортерам органічної продукції (сировини); надання дотацій (субсидій) у період перехідного періоду та впродовж усього періоду виробництва та обігу органічної продукції та сировини; запровадження пільгової системи кредитування; повне відшкодування витрат на страхування аграрних ризиків; надання податкових пільг по зменшенню податків, а також пільг у водокористуванні, плати за оренду землі державної та комунальної власності» [7].

Для того щоб виробляти органічну продукцію тваринництва, бажано вирощувати сільськогосподарські культури на власних орендних землях, відмовитися від використання антибіотиків, гормонів, ліків та інших хімічних добавок, розширити площі тваринницьких ферм з метою створення сприятливих умов для розвитку тварин і птиці, зменшити стресові ситуації. Перераховані умови найкраще поєднуються на підприємствах з повним технологічним циклом. До таких в Україні належать виробники молока: Райз-Максимко, Агрофірма «Шахтар», Продовольча компанія «Поділля», HarvEast Holding, Астарта-Київ та ін.; м'яса ВРХ у живій вазі: Сварог ВестГрупп, UkrlandFarming, HarvEast Holding, Астарта-Київ та ін.; м'яса свиней у живій вазі: АПК-Інвест,

Корпорація Глобіно, АгроСоюз, Бахмутський аграрний союз тощо; виробники м'яса птиці у живій вазі: Агромарс, Агро-Овента та ін.; яєць курячих: Авангард, Овостар тощо [8].

Висновки. Екологічні проблеми у тваринницькому секторі тісно пов'язані з типовими у землеробстві й рослинництві. При їх розв'язанні першочергову роль повинно відігравати піклування про екологічну безпеку ґрунту, виробни-

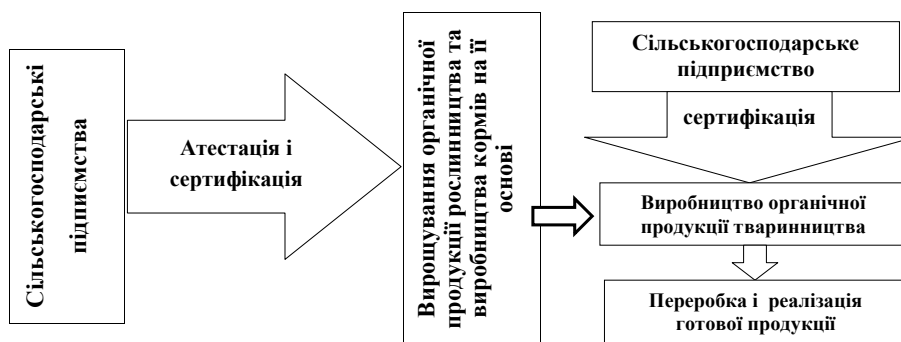

Рис. 1. Загальна схема виробництва і переробки органічної продукції тваринництва

Побудовано автором за матеріалами [6]

цтво екологічно чистої продукції. Вирішення деградаційних процесів у сільськогосподарському користуванні вимагають комплексної оптимізації сільськогосподарського виробництва з метою мінімізації негативного впливу на атмосферу, гідросферу, ґрунтовий покрив, рослинний та тваринний світ. Покращити екологічну безпеку країни можуть лише раціональна організація виробництва, запровадження новітніх інтенсивних технологій, підвищення екологічного мислення населення. З огляду на це, кожен керівник та спеціалісти сільськогосподарських господарств повинні організувати виробничий технологічний процес з урахуванням інтересів охорони і раціонального використання природних ресурсів, мати мотивацію для отримання кваліфікованих консультацій та дотримуватися законів, державних і міжнародних стандартів. Кожному фермеру, керівнику агроформування варто ширше застосовувати комплекс стратегічних заходів і водночас оперативно розв'язувати питання повноцінності кормових раціонів, забезпечення тварин мінеральними та вітамінними препаратами, з включенням у раціони екологічно чистих кормів. Важливим технологічним елементом у виробництві екологічно чистої продукції є налагодження та дотримання у тваринницьких приміщеннях оптимальних параметрів мікроклімату, дотримання вимог ветеринарного законодавства.

Отже, виробництво органічної продукції тваринництва є вельми витратною справою, яка вимагає адаптування аграрників до нових складних організаційно-економічних умов функціонування. Проте Україна, маючи значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку, має всі шанси досягти високих результатів щодо розвитку власного органічного виробництва. Хоча український ринок залишається дуже малим, країна активно постачає органічні продукти тваринництва та рослинництва в країни ЄС та США. Сприятливий клімат та родючі ґрунти

приваблюють іноземних інвесторів, які хочуть вкладати гроші в дрібні фермерські господарства по вирощуванню органічних продуктів. Враховуючи наявність великих площ родючих і екологічно чистих ґрунтів, в умовах зростання попиту на органічну продукцію в Європейському Союзі та інших країнах світу можна сказати, що Україна має всі перспективи розвитку експортного потенціалу, посилення економічних зв'язків за одночасного використання технологій, що сприяють збереженню і відновленню якісних характеристик ґрунтів, покращенню економічного, соціального та екологічного стану країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безус Р.М. Ринок органічної продукції в Україні: проблеми та перспективи / Р.М. Безус, Г.Я. Антонюк // *Економіка АПК*. – 2011. – № 6. – С. 47-52.
2. Регламент Ради (ЄС) «Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту (ЄС) № 2092/91».
3. Кропивко М.Ф. Екологічна диверсифікація використання сільськогосподарських земель в Україні / М.Ф. Кропивко, О.В. Ковальова // *Економіка України*. – 2010. – № 7. – С. 78-85.
4. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. № 425-VII.
5. «Органік стандарт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://organicstandard.com.ua/files/animalhusbandry/ua/>.
6. Виробництво органічної продукції тваринництва в умовах функціонування вертикально-інтегрованих підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/915/1/Organic_20132_136-140.pdf.
7. Закон про виробництво органічної продукції відкриває для селян нові можливості в господарюванні на землі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://selpu.com.ua/ua/statti/novi_mojlivosti_140_dlja_seljan.htm.
8. Електронний архів Житомирського національного агро-екологічного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/915/1/Organic_20132_136-140.pdf.